

Notes sobre Andreu de Bofarull (1810-1882)

Jaume Massó Carballido

Acadèmic corresponent de Bones Lletres (Barcelona) i de la Història (Madrid)

Qui fou el primer historiador destacat de Reus descendia d'una família noble, els Bofarull, que tenia –però– uns orígens més modestos: uns quants Boffarull (amb dues f, a la francesa) van ser, entre els segles XVI i XVIII, pagesos, blanquers i boters. Els pares d'Andreu eren el noble Francesc de Bofarull i Mascaró, nét de l'ennoblit Josep de Bofarull i germà del famós arxiver i historiador Pròsper, i Antònia Brocà, filla del doctor en Drets Salvador Brocà i Salas. Va néixer el 26 de març de 1810 (i no de 1811, com apareix en diverses publicacions, com la *Gran Enciclopèdia Catalana*, o en obres d'autors tan acurats com Josep Iglésies, Salvador Vilaseca o àdhuc Ramon Amigó). L'acta del baptisme dóna els noms del nadó: “Andreu, Ruperto, Pere, Fran(cis)co”.

Andreu va estudiar a les Escoles Pies de Reus i al Seminari Conciliar de Tarragona. Semblava que anava per capellà (de fet, no es va casar), però el 1828 va canviar les assignatures de teologia per les de Lleis i va portar a terme la carrera de jurisprudència. No coneixem pràcticament res del seu exercir professional d'advocat, que en tot cas devia fer a Reus i que sembla que no va durar gaire temps, o almenys no d'una manera regular. És evident, d'altra banda, que els seus coneixements de llatí i de dret li van ser prou útils per a la seva dedicació posterior a la història i als arxius, i també li devien servir per resoldre qüestions familiars: quan la seva mare, ja vídua, va fer testament el dia de sant Esteve de 1845, va nomenar-lo marmessor. Gràcies a aquest document, conservat a l'arxiu de l'IMMR, sabem que la part de l'herència materna a la qual podria tenir accés el nostre Andreu es podia avaluar a l'entorn de tres mil lliures, certament una bona quantitat. Per molts indicis, podem considerar que sempre va gaudir d'una posició econòmica benestant. De totes maneres, a la correspondència entre els seus oncles Pròsper de Bofarull i Salvador de Brocà apareix algun intent de buscar col·locació per a l'Andreu, concretament en un destí oficial d'Hipoteques, el febrer de 1851, que no va assolir perquè la plaça ja estava reservada per a “el escrivano más antiguo del juzgado”.

Però Andreu no s'havia quedat quiet. L'1 de novembre de 1844 aparegué el primer número de la primera etapa del *Diario de Reus* (1844-1845; la segona, des de 1859) que

ell edità i dirigí, i en aquell primer número ja va començar a publicar –com a fulletó retallable i col·leccionable– una primera versió dels seus famosos *Anales*, una primerenca versió aleshores intitulada *Cronica de Reus*. L'any 1845, quan n'acabava de fer trenta-cinc, fou nomenat soci de mèrit de la Societat Arqueològica Tarraconense (SAT), arran de la presentació d'una memòria intitulada "Tarragona Celta", llegida el 2 d'abril a la seu de l'entitat i que el 1849 es fondria en el llibre *Tarragona Monumental* (escrit amb Joan Francesc Albiñana i de Borràs).

Sembla que Bofarull també preparà aleshores, per a la SAT, una altra memòria sobre Poblet, que donaria origen a un altre llibre, *Poblet, su origen, fundacion, bellezas, curiosidades, recuerdos históricos y destruccion*, editat el 1848. Quan en va aparèixer la segona edició, el 1870, feia molt de temps que la primera era introbable. Que era necessària és evident, perquè aquell mateix any va servir de font i d'inspiració de l'opuscle *Poblet. Descripcion històrica*, d'un joveníssim Eduard Toda i Güell. El llibret de Toda, de modestes pretensions, no és ben bé un plagi descarat de la de Bofarull, però sí que s'hi assembla molt, fins i tot –i molt significativament– en els petits lapsus o errors (per exemple, en ambdós llibres falta una t al cognom del cavaller anglès Philip Warthon, antic membre de la maçoneria, mort i enterrat a Poblet el 1731)...

No sembla que Toda fes el seu opuscle d'amagat de Bofarull, a qui coneixia prou bé i a qui –tot i la diferència d'edat, de quaranta-cinc anys– tractava sovint al Centre de Lectura, una entitat que havien ajudat a créixer reeixir –entre altres– el mateix Bofarull i l'oncle de Toda, Josep Güell i Mercader. Entre 1870 i 1871, Toda va col·laborar activament en diverses tasques del Centre de Lectura, concretament ajudant a formar una secció de llibres antics a la biblioteca (àmbit que controlava des de feia anys Bofarull), fomentant una col·lecció numismàtica (afició que compartien i compartien Bofarull i Toda) o redactant textos per a la tercera època de la revista del Centre. Bofarull, soci número 78 de l'entitat (de mèrit des del 1870), en fou tresorer des de 1862 i va formar part de diverses comissions: el 1861, per reformar el Reglament i per trobar un lloc adient perquè els socis poguessin assajar i representar obres teatrals; el 1862, per donar suport a Narcís Monturiol, l'inventor del submarí *Ictíneo*, i per inventariar els béns mobles i fer el catàleg dels llibres del Centre; el 1870-1871, per catalogar els fons de la biblioteca, i el 1881, per orientar i tutelar el nou encarregat de la biblioteca.

No cal dir que una de les facetes més importants de la vida i l'obra d'Andreu de Bofarull, a part de la d'historiador i de la de redactor, director o editor de periòdics (com *El Juglar* i el *Diario de Reus*), és la d'arxiver. D'acord amb les notícies que ha publicat l'actual arxiver municipal, Ezequiel Gort, sabem que Bofarull no fou nomenat arxiver municipal fins el 2 d'octubre de 1863, tot i que feia molts anys que coneixia i utilitzava la documentació que contenia l'Arxiu, especialment per redactar els *Anales*, i que feia temps que exercia les funcions d'arxiver. Aquell nomenament inicial tenia caràcter honorari; el 1867 fou nomenat també bibliotecari municipal i oficial segon de secretaria, ja amb un petit sou que Bofarull no volia que s'incrementés perquè no fes goig a ningú i ell fos allunyat dels seus estimats "papers". Gras i Elias (a *Hijos ilustres de Reus*, 1899) atribueix a Bofarull una frase que explicaria aquesta aparent dèria documental: "El archivo de Reus constituye mi hogar, mi familia, mi templo y mis amores". No tinc espai per parlar de les altres obres de Bofarull, la majoria de les quals trobareu ressenyades al llibre *Reus i els reusencs en el Renaixement de Catalunya fins al 1900* (de 1955, però datat el 1949). Santasusagna hi explica que "la passió" de Bofarull "pel poble natal i pels seus encontorns no li cegà el coneixement i va relatar-ne tot el que hi passà, el bo i el dolent, allò que enorgulleix i allò altre que fa pensar", i que "l'estil de l'autor no hi és elegant ni bell; ell ja en devia tenir la convicció, puix que molta part de la seva obra periodística la signà «El Desaliñado»; arrossegadís i lent, no és, però, destorb a la claredat".

Els darrers anys de Bofarull no sembla que fossin massa satisfactoris. D'aquest darrer període, a part de les activitats que podria desenvolupar al Centre i a l'Arxiu, sabem que havia estat nomenat delegat a Reus de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Gras i Elias anotà que Don Andreu, com era popularment conegut el nostre personatge, vivia "solo, como el hongo", en un pis del número 7 del carrer primer del Roser, "que había convertido en un Museo, y en donde guardaba los primeros trabajos de cuantos jóvenes se dedicaban a la poesía, a la música y a las bellas artes. A más, poseía una notable colección numismática, libros raros, impresos notables, cuadros y grabados antiguos, que desaparecieron de su casa antes de su muerte". Un altre publicista, Josep M. Domingo Blay, va dir (l'any 1963) que Bofarull havia romàs "desamparado en sus últimos años" i que els objectes interessants del pis del carrer Primer del Roser "se disgregaron al morir el señor Bofarull y una parte fue a manos de una sobrina, hija de su hermano D. Antonio". Andreu de Bofarull va morir el 13 d'octubre de 1882.